

Bloc 1

El Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre

1. Marc legal

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge, aprovada l'any 2005, significa el reconeixement jurídic del paisatge i estableix el marc normatiu de les polítiques i les actuacions en matèria de paisatge. La Llei adopta els principis del Conveni europeu del paisatge, promogut amb la intenció de comprometre els països europeus a valorar la diversitat paisatgística europea i a integrar progressivament el paisatge en les polítiques públiques.

D'acord amb el Conveni europeu del paisatge, la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge defineix el paisatge com qualsevol part del territori, tal com la població la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions. L'objectiu principal de la Llei és el reconeixement, la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, a fi de preservar-ne els valors naturals, patrimonials, culturals, socials i econòmics en un marc de desenvolupament sostenible. D'acord amb aquesta finalitat, la Llei impulsa la plena integració del paisatge en el planejament, en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística i en les polítiques sectorials que incideixen directament o indirecta en l'evolució dels paisatges.

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge es dota de tres instruments principals per a assolir els seus objectius: els catàlegs del paisatge, les directrius del paisatge i les cartes del paisatge. Els catàlegs del paisatge, inspirats en l'articulat del Conveni europeu del paisatge, són documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia de paisatges de cadascun dels set àmbits territorials de Catalunya, n'expliciten els valors i l'estat i estableixen uns objectius de qualitat paisatgística per a cadascuna de les unitats de paisatge prèviament determinades.

18

C. Identificació i qualificació. *Amb la participació activa de les parts interessades, de conformitat amb l'article 5.c i amb vistes a aprofundir en el coneixement dels seus paisatges, cada part es compromet a:*

- Identificar els seus propis paisatges amb tot el territori.
- Analitzar les característiques i les forces i pressions que els transformen.
- Prendre nota de les transformacions.
- Qualificar els paisatges així definits, tenint en compte els valors particulars que li atribueixen les parts i la població interessades.

D. Objectius de qualitat paisatgística. *Cada part es compromet a definir els objectius de qualitat paisatgística pels paisatges identificats i qualificats, amb una consulta prèvia al públic, de conformitat amb l'article 5.c.*

Apartats c) i d) de l'article 6 del Conveni europeu del paisatge, base per a la creació dels catàlegs de paisatge de Catalunya

Les directrius del paisatge, per la seva banda, són el conjunt de normes i recomanacions que, per tal d'assolir els objectius de

qualitat establerts en els catàlegs, s'incorporen normativament al planejament territorial i es tenen presents en les actuacions amb incidència sobre el paisatge.

La Llei ha estat desenvolupada reglamentàriament mitjançant el Decret 343/2006, de 19 de setembre, el qual detalla el contingut, les funcions i els procediments d'aprovació dels catàlegs de paisatge i de les directrius de paisatge.

Elaboració i aprovació dels catàlegs de paisatge

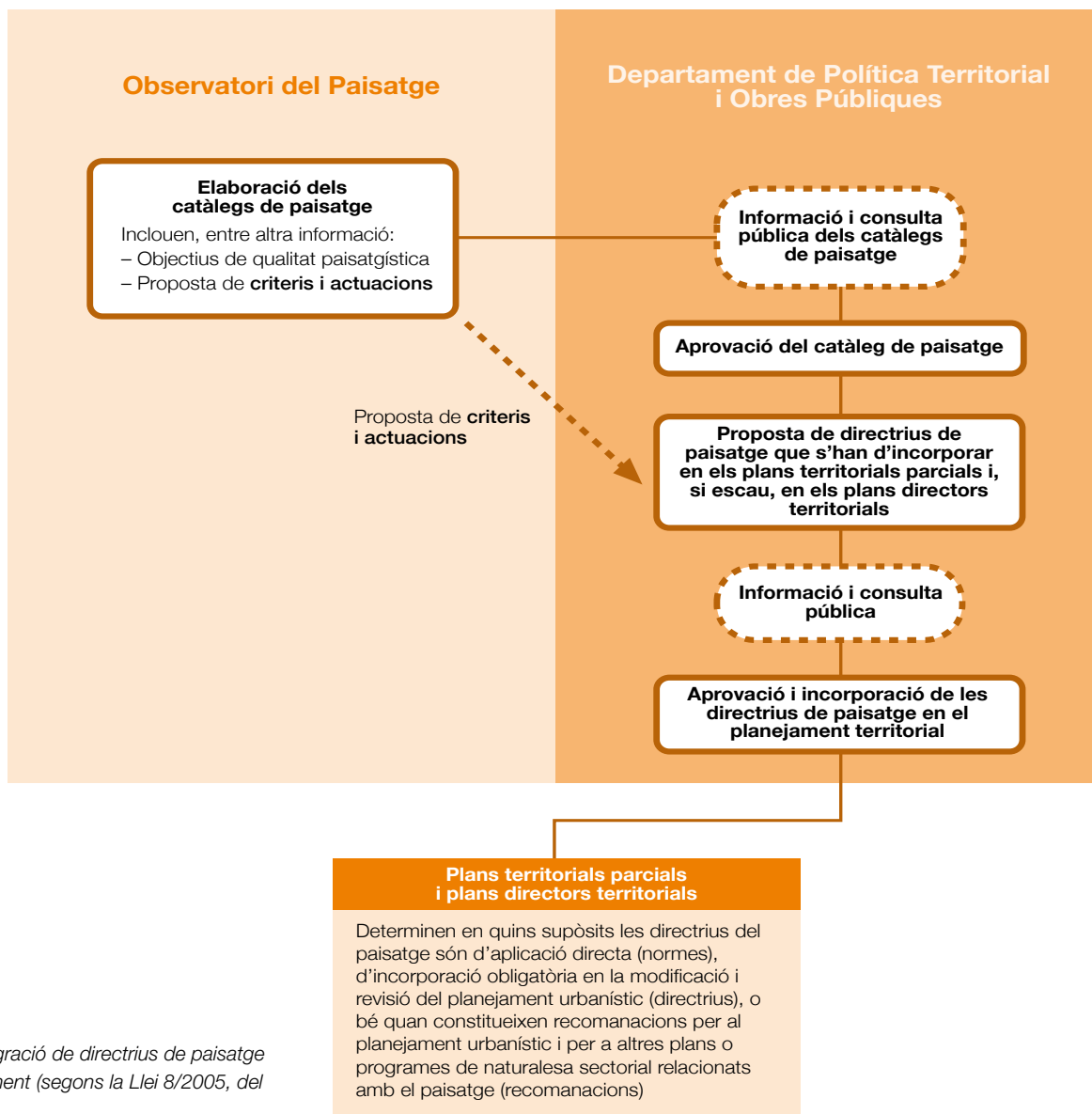
La Llei del paisatge assigna a l'Observatori del Paisatge de Catalunya, entitat de suport a la Generalitat de Catalunya en les qüestions relatives al paisatge, la tasca d'elaborar els catàlegs del paisatge i d'observar l'evolució dels paisatges de Catalunya.

Per la seva banda, el *Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística*, estableix que els catàlegs de paisatge han de ser aprovats amb caràcter previ per la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge i han de ser sotmesos a un termini d'informació pública d'un mes, mitjançant un anunci publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* i en un diari de difusió habitual en el territori objecte del catàleg del paisatge. De manera simultània al tràmit d'informació pública, s'obre un període de consulta als ens locals i a les organitzacions econòmiques i socials concernides. Els escrits presentats en el tràmit d'informació pública i consulta han de ser objecte de valoració per la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge que ha de donar una resposta escrita i raonada a les al·legacions presentades, i si escau, introduir en el document els suggeriments, les propostes i les observacions corresponents i ha de formular una proposta d'aprovació del catàleg del paisatge. L'acord d'aprovació del catàleg correspon al conseller o consellera de Política Territorial i Obres Públiques i ha de ser publicat al DOGC.

Elaboració i aprovació de les directrius de paisatge

La Llei del paisatge estableix que les directrius del paisatge són les determinacions que, basant-se en els catàlegs del paisatge, precisen i incorporen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials parcials o en els plans directors territorials. Correspon al Departament de Política Territorial i Obres Públiques elaborar la proposta de directrius del paisatge.

Diu la mateixa Llei que els plans territorials parcials i els plans directors territorials determinen els supòsits en els quals les directrius són d'aplicació directa, els supòsits en els quals són d'incorporació obligatòria quan es produeixi la modificació o la revisió del planejament urbanístic i els supòsits en els quals les actuacions requereixen un informe preceptiu de l'òrgan competent en matèria de paisatge. Els plans territorials parcials i els plans directors territorials també poden determinar quan les directrius del paisatge són recomanacions per al planejament urbanístic, per a les cartes del paisatge i per a altres plans o programes derivats de les polítiques sectorials que afectin el paisatge. En aquest darrer supòsit, els plans o els programes que s'aprovin han d'ésser congruents amb les recomanacions de les directrius del paisatge.

Procés d'integració de directrius de paisatge en el planejament (segons la Llei 8/2005, del paisatge)

El Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística, estableix que en el supòsit de plans territorials parcials i plans directrius territorials, el contingut de les directrius s'ha d'incorporar en el projecte del Pla abans de l'aprovació inicial. La tramitació s'integra en la dels esmentats plans, d'acord amb el Decret 142/2005, de 12 de juliol, d'aprovació del reglament pel qual es regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials, o bé, si afecta l'àmbit metropolità, amb el Decret 177/1987, de 19 de maig, pel qual es despleguen la planificació i la coordinació d'àmbit regional previstes a la Llei 7/1987. El mateix Decret estableix que les directrius han d'incloure un procés de participació.

En el supòsit que es tracti de planejament territorial que es formula a iniciativa dels ens locals, el procediment per a l'aprovació i incorporació de les directrius s'ha de desenvolupar de la manera següent:

- Una vegada elaborada la proposta de les directrius del paisatge, el Departament ha de donar audiència als departaments de la Generalitat i als ens locals el territori del quals estigui afectat per la proposta, així com a les entitats interessades. De manera simultània, la proposta s'ha de sotmetre a informació pública durant un mes.
- Un cop transcorregut el termini esmentat, s'han de valorar els escrits presentats i, si escau, s'han d'introduir les modificacions a la proposta de directrius del paisatge, que ha de ser aprovada pel conseller o consellera de Política Territorial i Obres Públiques.
- La incorporació de les directrius de paisatge al Pla es durà a terme en el tràmit d'informe del Departament i consultes als ens locals, de l'article 15 del Decret 142/2005, de 12 de juliol.

Revisió dels catàlegs de paisatge i de les directrius del paisatge

El Decret 343/2006 estableix que les directrius de paisatge s'han de revisar conjuntament amb la planificació territorial de la qual formen part, d'acord amb el que estableix el Decret 142/2005, de 12 de juliol, d'aprovació del reglament pel qual es regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials. Per la seva banda, el mateix Decret estableix que cal revisar els catàlegs sempre que les transformacions del paisatge ho facin convenient i sempre que, amb motiu de la revisió o adaptació dels plans territorials parcials, s'hagin d'elaborar noves directrius de paisatge.

2. Els catàlegs de paisatge de Catalunya

Els catàlegs de paisatge, creats per la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc), són un nou instrument per a protegir, gestionar i ordenar el paisatge a

Catalunya, i estan concebuts principalment com a eines de suport a la planificació territorial. Alhora, però, són molt útils en el desenvolupament d'altres polítiques i estratègies de caràcter sectorial lligades al paisatge (conservació de la natura, agricultura, indústria, infraestructures de transport, cultura i turisme), així com a la sensibilització de la societat catalana en matèria de paisatge i dels valors ambientals, culturals i estètics.

Què són els catàlegs de paisatge?

L'article 10 de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya defineix els catàlegs de paisatge de Catalunya com "els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir." Són, per tant, una eina extremament útil per a la implementació de polítiques de paisatge, especialment la integració d'objectius paisatgístics en les estratègies territorials, amb la connivència i participació activa dels agents socials que intervenen en el territori. Aquest últim aspecte és important perquè implica la societat catalana en la gestió i planificació del seu propi paisatge.

Dit d'una altra manera, els catàlegs de paisatge són les eines que ens permeten conèixer com és el nostre paisatge i quins valors té, quins factors expliquen que tinguem un determinat tipus de paisatge i no un altre, com evoluciona el nostre paisatge en funció de les actuals dinàmiques econòmiques, socials i ambientals i, finalment, definiran quin tipus de paisatge volem i com podem assolir-lo.

Els catàlegs de paisatge, per tant, aporten informació de gran interès sobre tots els paisatges catalans, i contribueixen d'aquesta manera a definir i aplicar una nova política de paisatge a Catalunya. Són elaborats per especialistes de les universitats públiques catalanes, però no són treballs amb una finalitat merament acadèmica, sinó que han de ser útils per a la planificació territorial, urbanística i sectorial. Són, alhora, rigorosos des del punt de vista científic, però presenten un llenguatge poc tecnocràtic. Són metodològicament clars, extrapolables a altres territoris i comparables amb altres experiències que s'elaboren en diversos estats i regions europeus. Tanmateix, els catàlegs optimitzen la informació sobre paisatge disponible a Catalunya, que és diversa i de qualitat.

Els catàlegs de paisatge neixen en un moment en què resulta vital implantar una nova cultura de l'ordenació territorial basada en la gestió prudent i sostenible dels recursos naturals, en un tractament nou i imaginatiu del sòl no urbanitzable i del paisatge en el seu conjunt i en una nova forma de govern i de gestió del territori basada en el diàleg i la concertació social.

Àmbit d'aplicació i criteris per a l'elaboració dels catàlegs de paisatge

Els catàlegs de paisatge es conceben normativament com unes eines útils per a ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial. És per aquest motiu que el seu abast territorial es correspon amb el de cadascun dels àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials:

- Alt Pirineu i Aran
- Comarques Centrals
- Camp de Tarragona
- Terres de Lleida
- Regió Metropolitana de Barcelona
- Comarques Gironines
- Terres de l'Ebre

Àmbits territorials de Catalunya

Fins a la data de tancament d'aquesta publicació, l'Observatori del Paisatge ha lliurat a la Generalitat els catàlegs corresponents al Camp de Tarragona, Terres de Lleida, Comarques Gironines, Terres de l'Ebre, Regió Metropolitana de Barcelona i Alt Pirineu i Aran.

Els catàlegs de paisatge parteixen d'una visió integrada del paisatge que pren els components naturals i culturals conjuntament, mai per separat. El paisatge s'entén en els catàlegs com una àrea, tal com és percebuda per la població, el caràcter de la qual és el resultat de la interacció dinàmica de factors naturals (com el relleu, la hidrologia, la flora o la fauna) i humans (com les activitats econòmiques o el patrimoni històric). El paisatge es concep, al mateix temps, com una realitat física i segons la representació que ens en fem. És la fesomia d'un territori amb tots els seus elements naturals i antròpics i també els sentiments i les emocions que desperten en el moment de contemplar-los. El paisatge és concebut en els catàlegs com un producte social, la projecció cultural d'una societat en un espai determinat des d'una dimensió material, espiritual i simbòlica.

Aquest enfocament multidimensional del paisatge es tradueix en la multiplicitat de valors que el caracteritzen. Els catàlegs parteixen

de l'existència de diversos valors o tipus de valors del paisatge (ecològics, històrics, culturals, estètics, simbòlics), atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix. Aquest és un dels motius que explica per què la metodologia utilitzada per a elaborar els catàlegs de paisatge és qualitativa. No tots els paisatges tenen el mateix significat per a tothom i, d'altra banda, a cada paisatge se li poden atribuir diversos valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep. Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències perceptuals respecte del paisatge que dificulten d'entrada la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom. És per aquest motiu que els catàlegs de paisatge eviten la jerarquització de nivells de qualitat del paisatge i la quantificació dels seus valors, una tasca molt complexa –per no dir impossible– atès que la majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població subjectives i incommensurables.

Una altra de les característiques bàsiques dels catàlegs de paisatge és que els resultats s'apliquen al conjunt del territori català i no només als espais singulars o excepcionals. No exclouen cap part del territori; ben al contrari, analitzen els espais marginals i degradats, els quotidians –com per exemple els paisatges de les àrees comercials o els espais industrials– o els formats per infraestructures i equipaments (aeroports, grans nusos de comunicació, naus industrials, gasolineres, etc.). L'abast és, doncs, global, i va des dels espais naturals fins als urbans, passant pels rurals i periurbans, i també per les aigües interiors i marítimes. De la mateixa manera, els catàlegs de paisatge atenen la diversitat i són sensibles a l'ús i a les diferents percepcions en relació amb el paisatge de grups socials tan diversos com els infants, la gent gran o les persones afectades per qualsevol minusvalidesa, que també tenen dret al paisatge.

Els catàlegs de paisatge, a més, neixen com a instruments proactius, amb la finalitat de ser útils principalment per a ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial i urbanístic, tot i que han d'afavorir la integració del paisatge en altres polítiques que poden tenir un efecte directe o indirecte en el paisatge, com les infraestructurals, agrícoles, culturals, ambientals, socials o econòmiques.

Una altra característica important dels catàlegs de paisatge és que integren la participació pública com a eina per implicar i coresponsabilitzar la societat en la gestió i planificació del seu paisatge, i com a element necessari de la governança per al desenvolupament sostenible (vegeu el capítol 3 d'aquest bloc). Des de sempre, les tasques d'anàlisi del paisatge han estat majoritàriament empreses per especialistes, però el Conveni europeu del paisatge insisteix en la importància que també hi tenen els ciutadans i els agents econòmics, sobretot a l'hora de prendre part en les fases de planificació del paisatge, però començant també per la de caracterització. En aquest sentit, la participació de la població en aquesta fase és fonamental per a identificar aquells valors imperceptibles des de l'anàlisi de la cartografia de referència existent o des del treball de camp; es tracta de valors més intangibles, imprescindibles per analitzar el paisatge d'una manera integrada i per percebre'n tots els matisos.

Finalment, els catàlegs de paisatge parteixen d'una cooperació efectiva entre els diversos agents implicats, tant els càrrecs electes, com l'àmbit científic, els tècnics i els ciutadans dels territoris on s'aplica el catàleg de paisatge, i l'acceptació de diferències en cadascun dels interessos. En aquest sentit, el desenvolupament dels catàlegs de paisatge compatibilitza la rigorositat científica amb la comprensibilitat del contingut i dels resultats per part de la població.

Continguts

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, en l'article 11, estableix quins han de ser els continguts mínims que hauran d'incorporar els set catàlegs de paisatge:

1. *L'inventari dels valors paisatgístics presents a la seva àrea.*
2. *L'enumeració de les activitats i els processos que incideixen o han incidit de manera més notòria en la configuració actual del paisatge.*
3. *L'assenyalament dels principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge.*
4. *La delimitació de les unitats de paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents sobre les quals pot recaure un règim diferenciat de protecció, gestió o ordenació.*
5. *La definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge. Aquests objectius han d'expressar les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.*
6. *La proposta de mesures i accions necessàries per assolir els objectius de qualitat paisatgística.*

Contingut dels catàlegs de paisatge, segons la Llei del paisatge

Elaboració

Tal com s'ha comentat en el capítol anterior, l'Observatori del Paisatge té l'encàrrec del Departament de Territori i Sostenibilitat d'elaborar els set catàlegs de paisatge. No obstant això, en el cas del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre, l'encàrrec del Departament de Política Territorial i Obres Públiques es va fer a l'Institut de Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre (d'ara endavant, IDECE), el qual va signar posteriorment un conveni amb l'Observatori del Paisatge de Catalunya perquè aquest últim dirigís i coordinés els treballs.

Per altra banda, es preveuen mecanismes de participació pública i social per a elaborar aquests set catàlegs. Això és important per a contribuir a implicar i responsabilitzar la societat catalana en la gestió i planificació del seu propi paisatge i s'expliquen en el proper

capítol. A continuació s'especifiquen les característiques que reuneixen els equips de treball i les funcions que té l'Observatori del Paisatge durant el procés.

Per a dur a terme els catàlegs de paisatge, l'Observatori estableix convenis amb grups de recerca de les universitats catalanes, els quals formen equips de treball interdisciplinaris formats per especialistes en els àmbits de l'anàlisi del paisatge en clau històrica, social, cultural, territorial i ambiental; la gestió del paisatge; la intervenció en el paisatge; la planificació territorial i urbanística; la participació ciutadana, i la comunicació. L'equip permanent està format per especialistes i tècnics, i disposa, de manera puntual, d'altres professionals per a abordar aspectes sectorials del catàleg. Aquesta fórmula diversifica i enriqueix les visions del paisatge. En el cas del Catàleg de paisatge de Terres de l'Ebre, el conveni amb els equips tècnics va ser establert per l'IDECE.

Funcions territorials dels catàlegs

Els catàlegs de paisatge han d'orientar la integració del paisatge en els instruments d'ordenació territorial a Catalunya a diferents escales, des dels plans territorials parcials fins al planejament urbanístic, passant pels plans directores territorials i els urbanístics. Així, des de l'Observatori del Paisatge s'entenen els catàlegs de paisatge com uns instruments nous que haurien de facilitar una imbricació clara entre el planejament territorial i l'urbanístic pel que fa a la implementació de polítiques de paisatge.

Utilitat dels catàlegs per als plans territorials parcials

Els catàlegs de paisatge, un cop acabats, són lliurats al Departament de Territori i Sostenibilitat, i aquest els sotmet a un tràmit d'informació i consulta pública abans d'aprovar-ne definitivament els continguts. Posteriorment, i segons determina la proposta de Llei del paisatge, la classificació i caracterització dels paisatges, així com els objectius de qualitat associats a cadascun, han de ser incorporats amb caràcter normatiu com a directrius de paisatge als plans territorials parcials i als plans directores territorials que el Departament consideri oportuns, amb una consulta pública prèvia (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc).

Utilitat del catàleg per al planejament urbanístic

La Llei del paisatge estableix que seran els mateixos plans territorials parcials i, depenent de cada cas, també els plans directores territorials els que determinaran en quins supòsits les Directrius del paisatge seran d'aplicació directa, d'incorporació obligatòria en la modificació i revisió del planejament urbanístic, o bé quan constituiran únicament recomanacions per al planejament urbanístic i per a altres plans o programes de naturalesa sectorial amb afecció en el paisatge. Des del punt de vista del planejament urbanístic, a més, els catàlegs de paisatge es conceben com a eines de gran utilitat per a tècnics en urbanisme i per als representants de les comissions territorials d'urbanisme, ja que es doten de directrius i recomanacions en clau paisatgística molt útils per al desenvolupament de determinats projectes.

Funcions sectorials

Més enllà de la utilitat per al planejament territorial, els catàlegs de paisatge tenen també les funcions següents, tot i que la seva aplicació en aquests àmbits dependrà en gran mesura d'altres agents:

- Constituir una base sòlida per a la definició d'estratègies específiques de paisatge per a determinats territoris de Catalunya. En aquest sentit, esdevenen una referència a l'hora d'elaborar les cartes del paisatge¹ que han de tenir en compte el que s'ha establert en els catàlegs de paisatge que afecten el seu àmbit.
- Actuar de documents de base per a campanyes de sensibilització sobre la diversitat paisatgística de Catalunya i els seus valors ambientals, culturals i estètics, i per a la inserció del paisatge en diferents nivells de l'ensenyament a Catalunya.
- Ser útils en el procés de definició de plans i estratègies sectorials, com per exemple polítiques de conservació de la natura (política d'espais naturals, de connectors ecològics, estratègia catalana d'ús i gestió sostenible de la biodiversitat, etc.), polítiques agràries en clau de sostenibilitat, polítiques de desenvolupament rural o polítiques de promoció turística associada al paisatge.
- Actuar de documents de partida per a la definició d'estratègies regionals o locals encaminades a un desenvolupament sostenible del territori.
- Proporcionar els objectius de qualitat paisatgística i la informació paisatgística necessaris per als processos d'avaluació ambiental de plans i programes i per als estudis d'impacte ambiental de projectes amb incidència sobre el territori, així com els estudis d'impacte paisatgístic que estableix la Llei d'urbanisme.
- Actuar de documents de referència per desenvolupar i aplicar el Fons per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, instrument financer de la Generalitat de Catalunya creat per la Llei de paisatge amb la finalitat de destinar-lo a actuacions de millora paisatgística.

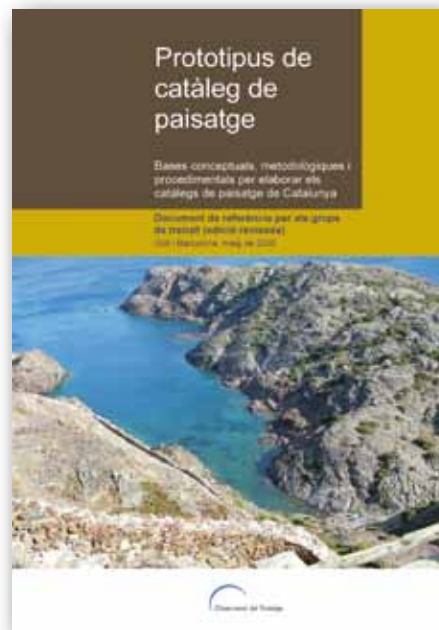
Apunts metodològics per a l'elaboració dels catàlegs de paisatge

Els catàlegs de paisatge, tal com els concep la Llei de paisatge, representen una eina completament nova que té molt pocs precedents a escala internacional, per bé que a Europa hi ha una important base de coneixement en aquest aspecte. Convé ressaltar en aquest sentit l'experiència acumulada en països europeus com el Regne Unit (concretament l'oficina governamental Natural England) i Irlanda, amb les avaluacions del caràcter del paisatge

(Landscape Character Assessment), o Bèlgica, França, Portugal i Espanya, amb els respectius atlas paisatgístics, que han intentat identificar i avaluar amb més o menys èxit els paisatges a escala estatal. Són experiències de gran interès, sobretot per a Catalunya, on aquest tipus de treballs fins ara no s'havien practicat.

Un cop l'Observatori del Paisatge va rebre l'encàrrec de la Generalitat de Catalunya d'elaborar els catàlegs de paisatge, aquest ens va formular algunes preguntes: Com han de ser els catàlegs de paisatge? A quina escala de treball s'han de fer? Quins continguts han d'incloure més enllà del que estableix la Llei de paisatge? Quins valors s'han d'identificar? Com s'avaluen? Com es posen al mateix nivell els elements naturals del paisatge, els culturals i els perceptius? Què són els objectius de qualitat paisatgística? I, la pregunta principal, com s'han de traduir els objectius de qualitat paisatgística en directrius útils per al planejament territorial i urbanístic?

Aquests dubtes, sumats al caràcter innovador de l'eina i la seva transcendència en la planificació territorial a Catalunya, van impulsar l'Observatori del Paisatge a preparar un prototipus de catàleg de paisatge² que estableix un marc comú de treball per a elaborar els set catàlegs de paisatge d'una forma coherent i coordinada. Aquest document, confegit d'una manera semblant a les *guidelines* d'origen anglosaxó, va ser posat a la consideració de més de setanta institucions, grups de recerca i experts en paisatge per tal d'obtenir-ne el màxim consens sobre els continguts.

Prototipus de catàleg de paisatge

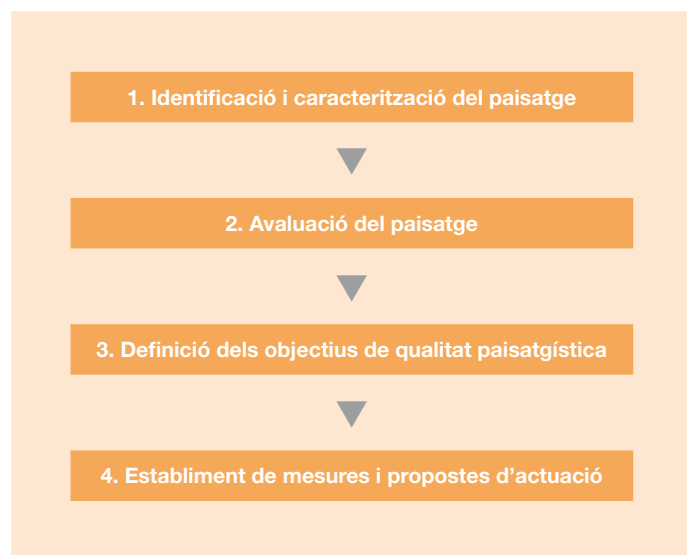
¹ La Llei del paisatge defineix en l'article 14 les cartes del paisatge com "els instruments de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats per tal de dur a terme actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge, que s'adrecin al manteniment dels seus valors". A diferència dels catàlegs, que tenen un àmbit d'aplicació coincident amb les regions en què s'organitzarà en un futur l'estructura política administrativa de Catalunya, les cartes són d'aplicació municipal, supramunicipal o bé comarcal.

² El prototipus de catàleg de paisatge es pot obtenir des del web de l'Observatori del Paisatge (www.catpaisatge.net).

Fases d'elaboració

Els catàlegs no es plantegen com un simple exercici d'assaig metodològic, sinó que estan concebuts per obtenir un tipus de resultats molt específics. No hem d'oblidar que el destinatari immediat dels catàlegs de paisatge és la Generalitat de Catalunya a través del seu Departament de Territori i Sostenibilitat, que té la tasca d'integrar-los en els plans territorials parcials, tot esperant que serveixin també de base per implementar polítiques de paisatge en altres departaments i administracions.

El procediment per elaborar els catàlegs de paisatge és el següent:

24

Fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge

Fase 1. Identificació i caracterització. És la primera fase del procés d'elaboració dels catàlegs, en què s'identifiquen les àrees del territori que tenen un caràcter semblant (prenent com a base l'estudi dels elements naturals, culturals i visuals que configuren el paisatge, així com els més perceptuals i simbòlics que també el defineixen), es classifiquen les àrees identificades –que prenen el nom d'unitats de paisatge–, es cartografien i se'n descriu el caràcter, s'inventarien de manera com més exhaustiva millor els valors paisatgístics de cada unitat de paisatge –recollint els valors atribuïts per a la població– i es descriu la dinàmica general del paisatge i els factors naturals i socioeconòmics que han intervingut –i intervenen– en la seva evolució i transformació. També en aquesta fase s'assenyalen els principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge. Aquesta fase també analitza la possible evolució futura del paisatge considerant les dinàmiques naturals del medi, així com les tendències socioeconòmiques, la legislació vigent o la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials actuals.

De tot el procés de caracterització del paisatge, el més significatiu és el d'identificació dels valors, atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix. Es tracten els valors del

paisatge des de totes les seves dimensions a través d'una àmplia classificació escollida atenent la riquesa i diversitat dels paisatges culturals de Catalunya i la necessitat imperant d'identificar-los i deixar-ne constància.

Valors estètics. Es relacionen amb la capacitat que té un paisatge de transmetre un determinat sentiment de bellesa.

Valors ecològics. Es refereixen als factors o elements que determinen la qualitat del medi natural.

Valors productius. Estan relacionats amb la capacitat d'un paisatge de proporcionar beneficis econòmics, convertint els seus elements en recursos.

Valors històrics. Corresponen a les empremtes més rellevants que els humans hem deixat en el paisatge al llarg de la història.

Valors d'ús social. Es relaciona amb la utilització que fa un individu o un determinat col·lectiu d'un paisatge.

Valors religiosos i espirituals. Corresponen a elements del paisatge o paisatges en el seu conjunt que es relacionen amb pràctiques i creences religioses.

Valors simbòlics i identitaris. El valor identitari es correspon amb la identificació que un determinat col·lectiu fa amb un paisatge.

Tipologia de valors analitzats pels catàlegs de paisatge

La identificació dels valors del paisatge ha convertit els catàlegs de paisatge en un instrument d'interès per a àmbits i administracions diverses, ja sigui per a dissenyar estratègies turístiques (cal recordar que el paisatge és un actiu de primer ordre), com per a integrar-los en iniciatives d'educació en el paisatge, entre moltes altres funcions ja esmentades.

Fase 2. Avaluació del paisatge. L'avaluació del paisatge s'ha efectuat per mitjà de la identificació de les debilitats, les amenaces, les fortaleces i les oportunitats del paisatge (metodologia DAFO), en clau de sostenibilitat, tant per a tot l'àmbit com per a cadascuna de les unitats de paisatge. Les anàlisis DAFO tenen l'origen en la planificació estratègica en l'àmbit empresarial, i amb el temps s'han convertit en una eina igualment emprada en la planificació territorial, ambiental i paisatgística. En essència, la metodologia consisteix en una síntesi dels punts forts i febles, diferenciant si són interns o externs al territori que s'avalua:

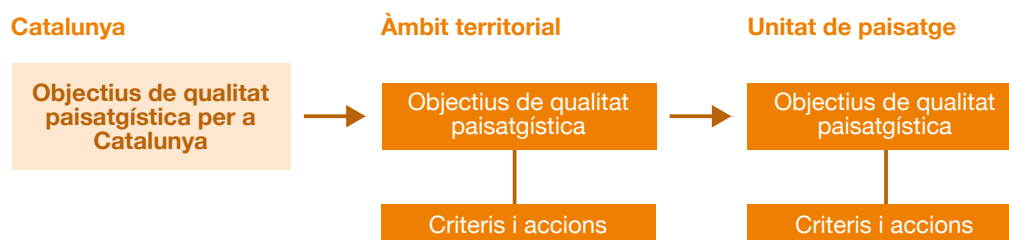
- Debilitats: dinàmiques internes o atributs que empobreixen la qualitat futura del paisatge a la vista dels canvis que estan succeint o que es preveuen.
- Amenaces: dinàmiques externes que poden tergiversar o empobrir la qualitat del paisatge.

- Fortaleses: dinàmiques internes o atributs amb determinats valors que singularitzen i donen consistència al paisatge davant de possibles canvis.
- Oportunitats: dinàmiques externes al sistema o provinents de la revalorització de nous valors que poden afavorir la consecució dels objectius de qualitat paisatgística que es persegueixen.

Fase 3. Definició dels objectius de qualitat paisatgística.

És la plasmació per part de les administracions públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn, després de conèixer-ne l'estat, els valors i els riscos, tant per a l'àmbit territorial com per a cada unitat de paisatge. En la definició dels objectius de qualitat, la participació dels agents implicats en les transformacions que tenen lloc en el paisatge i l'ús que se'n fa pren un paper rellevant.

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha posat de manifest l'existència d'un esquema clar de nivells de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, així com de les propostes de mesures i accions:

Esquema de formulació d'objectius de qualitat paisatgística

Fase 4. Establiment de mesures i propostes d'actuació.

Un cop establerts els objectius de qualitat paisatgística, s'han concretat per a cada objectiu tots aquells criteris i accions específiques que haurien d'emprendre les administracions competents per tal d'assolir-lo. Els esmentats criteris i mesures van adreçats, sobretot, a les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials. En cap dels dos casos es tracta d'una llista exhaustiva de criteris i accions, atès que l'assoliment de l'objectiu de qualitat paisatgística depèn en molts casos de dinàmiques que s'escapen de l'àmbit d'actuació dels catàlegs de paisatge.

El pas següent: la definició de directrius de paisatge

Segons determina la Llei del paisatge, el Departament de Territori i Sostenibilitat ha d'incorporar amb caràcter normatiu la classificació i caracterització dels paisatges, així com els objectius de qualitat associats a cadascun d'ells, en forma de directrius del paisatge, en els set plans territorials parcials que elabora i en els plans directors territorials que el Departament consideri oportuns, amb una consulta pública prèvia (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc). Les Directrius de paisatge de les Terres de l'Ebre s'inclouen en el Pla

territorial parcial de Terres de l'Ebre, aprovat per l'Acord del govern GOV/130/2010, de 27 de juliol, per part del Departament de Política Territorial i Obres Públiques i publicat per aquest departament el 2010.

Elaboració del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre

El 24 de novembre de 2004, el Consell Rector de l'IDECE va aprovar una proposta d'estudi paisatgístic de les Terres de l'Ebre. Inicialment, la proposta partia de la necessitat d'integrar el paisatge en el planejament territorial vigent de les comarques que formen les Terres de l'Ebre, així com la realització d'uns treballs de base per a la futura revisió del Pla Territorial, amb la presentació d'un estudi de paisatge que s'inserís com una part dins el futur Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre. L'IDECE, d'acord amb el que s'ha comentat anteriorment, va començar a traçar el text del conveni que havia de servir per a fixar les pautes d'actuació, les parts signants, la metodologia a seguir, les consultes a fer i els agents a consultar, entre d'altres aspectes.

El 8 de juny es va aprovar la Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, que va crear els catàlegs de paisatge com a instrument per a protegir, gestionar i ordenar el paisatge, i que en regula el contingut. D'altra banda, l'Observatori de Paisatge de Catalunya, va publicar el maig del 2005 el Prototipus de catàleg de paisatge que establia el marc conceptual, metodològic i procedimental bàsic per a l'elaboració dels catàlegs. En tant que aquest document es configurava com una eina de treball per a la redacció dels diferents catàlegs de paisatge, va motivar un canvi pel que fa als objectius de l'estudi del paisatge mencionat anteriorment. Per tal d'aconseguir una major eficiència en l'actuació de l'Administració, i evitar duplicar esforços, el resultat de l'estudi plantejat inicialment per l'IDECE no havia de ser una part del futur catàleg del paisatge, sinó pròpiament el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre.

Així, amb data 27 de juny de 2006, l'Observatori del Paisatge de Catalunya va signar un conveni de col·laboració amb l'IDECE, en virtut del qual l'IDECE hauria de posar a disposició de l'Observatori els estudis i treballs ja realitzats que fossin d'utilitat per tal d'elaborar el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre.

El mes de novembre de 2006 l'Institut per al Desenvolupament de les Comarques de l'Ebre (IDECE), la Universitat Rovira i Virgili

Catàleg de paisatge **Les Terres de l'Ebre** El Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre

(URV), el Consorci de Serveis Agroambientals de les Comarques del Baix Ebre i el Montsià (CODE) i el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC) van signar un conveni per a realitzar l'esmentat estudi paisatgístic de les Terres de l'Ebre que esdevenia, *de facto*, la realització del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre.

Per a realitzar-lo, i d'acord amb el conveni signat, es va crear un equip tècnic de treball format per especialistes en anàlisi, gestió i intervenció en el paisatge i en planificació territorial de la Universitat Rovira i Virgili (URV) i del Consorci de Serveis Agroambientals del Baix Ebre i Montsià (CODE), i s'ha rebut el suport puntual d'altres professionals quan ha calgut abordar aspectes sectorials del catàleg (diversificant i enriquint, d'aquesta manera, l'equip de treball i les visions del paisatge). El Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre s'ha elaborat, doncs, des d'un punt de vista multidisciplinari.

L'ha dut a terme un equip compost per arquitectes del paisatge, enginyers agrònoms, enginyers de forest, biòlegs, ambientòlegs, geògrafs, historiadors i experts en sistemes d'informació geogràfica i teledetecció, entre altres, que han adaptat la metodologia de treball a la realitat territorial de les Terres de l'Ebre. L'equip tècnic també ha rebut el suport d'especialistes en sistemes de participació pública i social que han desenvolupat diversos mecanismes de consulta als agents i a la població en general sobre la percepció dels paisatges de l'àmbit territorial de les Terres de l'Ebre (vegeu el capítol 3 del bloc 1).

L'Observatori del Paisatge ha dirigit, coordinat i supervisat el desenvolupament de tots els treballs del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre. Entre les tasques de coordinació desenvolupades per l'Observatori, aquest ha fet el seguiment constant dels treballs,

Direcció, coordinació i supervisió:	Joan Nogué. Director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya Pere Sala. Coordinador de l'Observatori del Paisatge de Catalunya
Direcció de l'equip tècnic del CODE:	Josep Aragonès. Director del Consorci de Serveis Agroambientals de les comarques del Baix Ebre i Montsià (CODE)
Direcció de l'equip tècnic de la URV:	Sergi Saladié. Universitat Rovira i Virgili (URV)
Equip tècnic:	Marga Estorach (CODE), Jordi Grau (Observatori del Paisatge)
Sistemes d'informació geogràfica:	Jordi Duch (URV i CODE), Climent Ferré (CODE)
Redacció d'informes	Belén Balagué (COAC-Terres de l'Ebre), Oeds De Jong (COAC-Terres de l'Ebre), Anna Fabregat (COAC-Terres de l'Ebre), Laura Ismael (COAC-Terres de l'Ebre), Eva Morera (Àmbit Rural-Unió de Pagesos de Catalunya), Pau Tafalla (Àmbit Rural-Unió de Pagesos de Catalunya), Sergi Fàbregues (Àmbit Rural-Unió de Pagesos de Catalunya), David Vivet (Àmbit Rural-Unió de Pagesos de Catalunya) i Josep Olivas (Unió de Pagesos de Catalunya)
Equip de participació i consulta ciutadana	Neus Miró (CODE), Xavier Sabaté (X3 Estudis Ambientals), Ester Barceló (URV), Xavier Basora (X3 Estudis Ambientals), Albert Cerdà (X3 Estudis Ambientals), Jordi Romero (X3 Estudis Ambientals) i Marc Sogues (X3 Estudis Ambientals)
Col·laboració externa	Josep Codony (biòleg), Emilio Iranzo (geògraf), Mara Mariccioni (arquitecta), Anna Martínez (tècnica superior en desenvolupament d'aplicacions informàtiques i programació), Pere Pla (geògraf), Juli Valdunciel (geògraf), Núria Gil (historiadora de l'art)
Altres col·laboracions	Salomé Aguilar, Laura Aznar, Elisabet Badia (Observatori del Paisatge-estada acadèmica), Josep M. Bosch (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Gemma Bretcha (Observatori del Paisatge), Marc Castellnou (GRAF-Bombers GenCat), Rosa Colell (CODE), Noèlia Fabra (CODE), Susana Ferraz (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Sofia Fornós, Cinto Hom (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Xavier Huguet (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Anna Jiménez (Observatori del Paisatge), Rafael López-Monné (geògraf i fotògraf), Anna Malleu (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Mercè Mariano, Montse Masià, Xavi Miranda (DMH-GenCat), Anna Montero (Observatori del Paisatge), Joan Montesó (Unió de Pagesos de Catalunya), Alessandro Nuvoli (Observatori del Paisatge-estada acadèmica), Isabel Obradós, Mauro Ortiz, Gabriel A. Palacio (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Pilar Paricio (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Antoni Prats (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Laura Puigbert (Observatori del Paisatge), Jarkov Reverté, Montse Serra (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Genis Torguet (Observatori del Paisatge-estada acadèmica), Albert Vaca (Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Montserrat Vila (Observatori del Paisatge)

Equip de treball que va elaborar el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre (2006-2009)

ha organitzat i reunit l'equip de treball i el responsable del Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre del Departament de Política Territorial i Obres Públiques per a conèixer de primera mà el desenvolupament d'ambdós treballs, ha coordinat aspectes metodològics i de continuïtat del contingut entre els àmbits territorials veïns (Terres de Lleida i Camp de Tarragona) i ha coordinat la consulta ciutadana lligada al procés d'elaboració del catàleg.

La metodologia general per a l'elaboració del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre s'ha basat en el prototipus de catàleg de paisatge elaborat per l'Observatori del Paisatge. El procediment d'elaboració del catàleg ha tingut sempre present que el destinatari immediat és la Generalitat de Catalunya a través del seu Departament de Territori i Sostenibilitat, que ha d'integrar-lo en el Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre.

La responsabilitat dels aspectes científics, tècnics i documentals dels treballs abordats en cada fase del catàleg ha recaigut sobre els investigadors i tècnics de les universitats i institucions implicades. La revisió bibliogràfica i documental ha estat exhaustiva, i ha inclòs tot tipus de fonts de dades disponibles. S'han examinat tant els procediments establerts en estudis de paisatge com les metodologies publicades més recentment. Les consultes al territori han estat contínues. La disponibilitat de dades i de fonts cartogràfiques d'informació territorial, ja de per si considerables, ha augmentat significativament mitjançant la digitalització, el modelat cartogràfic i les tècniques d'anàlisi espacial. El coneixement dels valors naturals, culturals i visuals de les Terres de l'Ebre s'ha completat i contrastat contínuament sobre el terreny, en una cerca profunda per a la seva integració a través de les successives fases del catàleg. Tot plegat s'ha abordat, sempre, des del plantejament de la difícil solució de trobar l'equilibri entre l'objectivitat de la tècnica i les diverses visions possibles del paisatge des de l'escala de la percepció humana.

Àmbit territorial del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre

L'àmbit territorial de les Terres de l'Ebre, segons la Llei 1/1995, de 16 de març, d'aprovació del Pla territorial general de Catalunya, el constitueixen les comarques següents: el Baix Ebre (100.300 ha), el Montsià (73.500 ha), la Ribera d'Ebre (82.700 ha) i la Terra Alta (74.300 ha).

Unitats de paisatge de les Terres de l'Ebre

Una anàlisi acurada dels estudis fets sobre paisatge a Catalunya constata que, per a delimitar i caracteritzar les tipologies de paisatge, s'ha emprat principalment el concepte "unitat de paisatge", que alhora forma part d'una família de conceptes afins que sovint expressen realitats diferents. Aquesta diversitat en la conceptualització del terme ha contribuït a enriquir les visions que es tenen sobre els paisatges, però, com a contrapartida, no ha facilitat la comunicació entre els especialistes. En aquest sentit, els catàlegs de paisatge pretenen donar un sentit nou i un significat únic a la unitat de paisatge, d'acord amb les tendències que s'observen en l'anàlisi del paisatge a tot Europa i a escala internacional, ten-

dències que donen cada vegada més importància als elements dinàmics i intangibles del paisatge (a més dels estàtics i materials), a l'hora de definir-ne el caràcter.

Les unitats de paisatge són porcions del territori amb un mateix caràcter, és a dir, són caracteritzades per un conjunt d'elements que contribueixen a fer que un paisatge sigui diferent de l'altre, i no millor o pitjor. Així, les unitats de paisatge es basen, principalment, en els elements que estructurin el territori (les muntanyes, els rius, la xarxa de camins) i en la seva organització (sòl agrícola, forestal o urbà), però considerant alhora que aquest paisatge té unes dinàmiques determinades que han contribuït –i contribueixen– a afaïonar-ne la imatge actual (processos irreversibles d'urbanització, transformacions agrícoles), amb una tradició cultural i una història particular que difícilment es poden identificar amb la simple superposició de capes cartogràfiques. El caràcter de la unitat depèn, doncs, de la combinació de formes del relleu (muntanyes, valls, planes, etc.), de cobertes del sòl (cultius, zones urbanitzades, boscos de ribera, etc.), de l'organització de l'espai, de la dimensió històrica (estructures paisatgístiques seculares i modernes, etc.), de la percepció (textura, colors, formes, visibilitats, etc.), de les transformacions immediates o de les relacions que s'estableixen entre la població i el seu paisatge (proximitat, vincles emocionals, sentiment de pertinença, etc.).

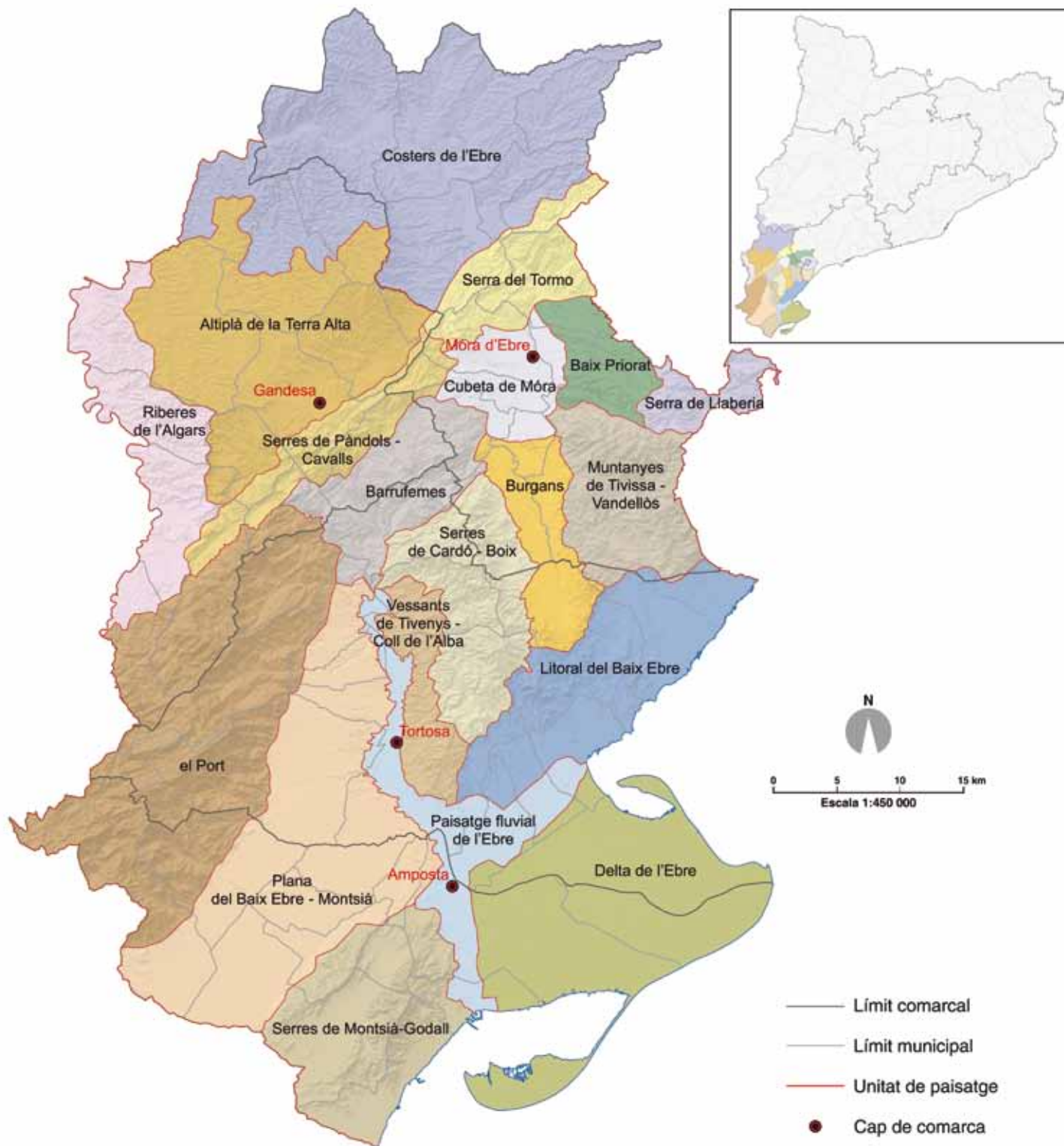
En aquest sentit, cada unitat de paisatge serà única, singular, diferent de la resta que li són veïnes i de les d'altres racons del país, atenent criteris estructurals, funcionals i històrics diversos. Tot plegat no implica desconèixer ni menysprear aquells possibles elements afins entre dues o més unitats de paisatge, ni tampoc oblidar l'existència de paisatges en xarxa, que, sense ser constitutius d'unitats de paisatge, poden ajudar l'observador a entendre millor l'especificitat paisatgística de l'àmbit territorial.

Cal ressaltar que el catàleg de paisatge no està concebut com una suma d'inventaris de diversos espais d'interès paisatgístic, sinó que les unitats de paisatge cobreixen tot el territori de Catalunya, de manera que cada punt o cada lloc pertany sempre a una determinada unitat de paisatge. Aquest matís és important perquè deixa clar que els catàlegs no atenen només aquells paisatges amb uns determinats valors escènics, harmònics o ecològics excepcionals, sinó que abracen tot tipus de paisatges fins a cobrir l'últim racó del territori, sobretot aquells que tenen una protecció o atenció menors.

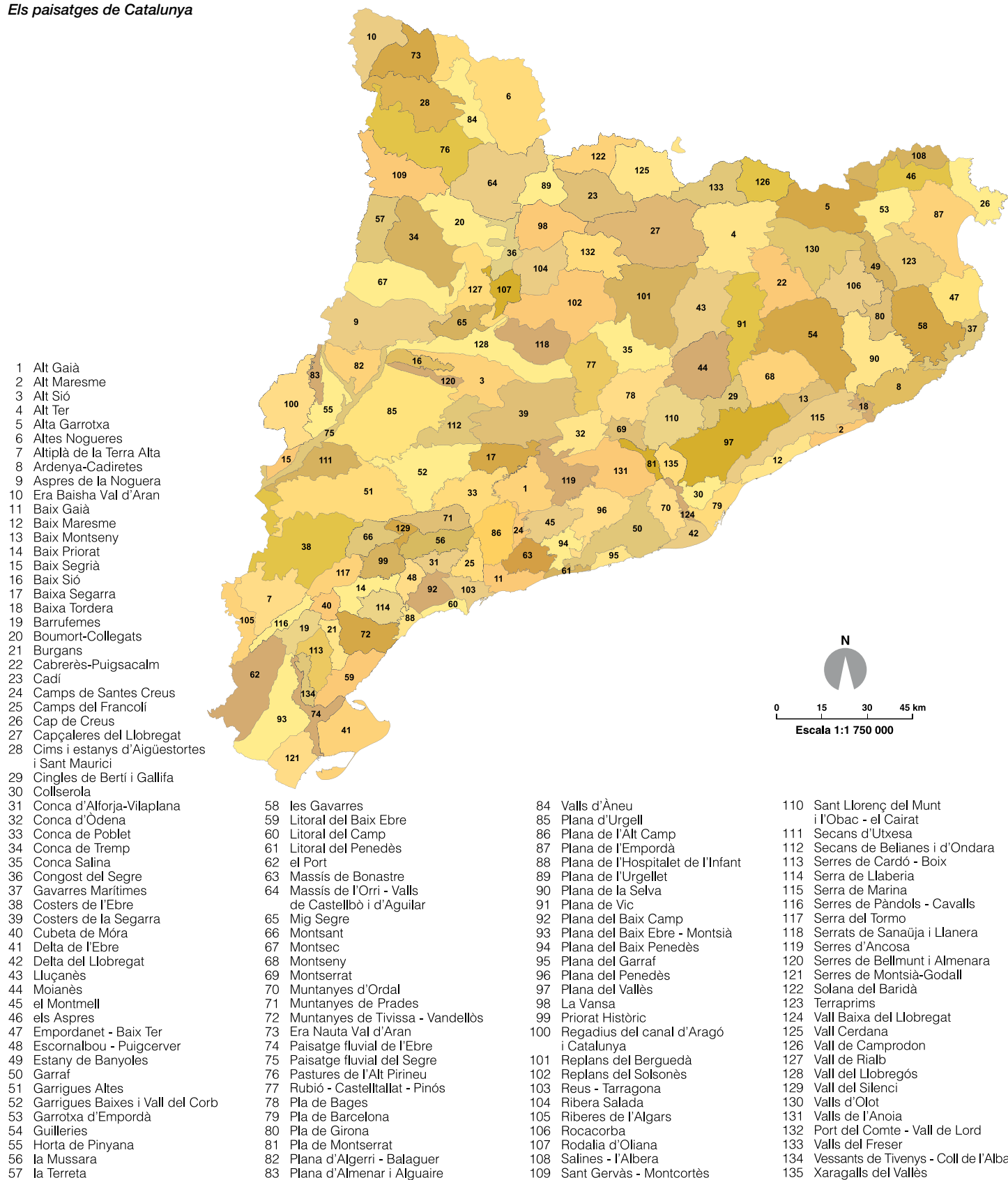
El resultat final de la definició de les unitats de paisatge per a cada àmbit territorial ha estat la identificació de les peces bàsiques del ric i divers mosaic paisatgístic de Catalunya i les peces territorials sobre les quals es fonamentarà la política de paisatge a Catalunya. Aquest fet atorga a les unitats de paisatge que han resultat de l'elaboració dels catàlegs una importància molt notòria.

El Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre identifica dinou unitats de paisatge, que tenen una extensió mitjana de 174 km². Aquesta extensió és la dimensió adequada perquè el pla territorial parcial o els plans directors territorials puguin integrar entre les seves determinacions les mesures destinades a la protecció, gestió i ordenació del paisatge. Per a cadascuna de les unitats de pai-

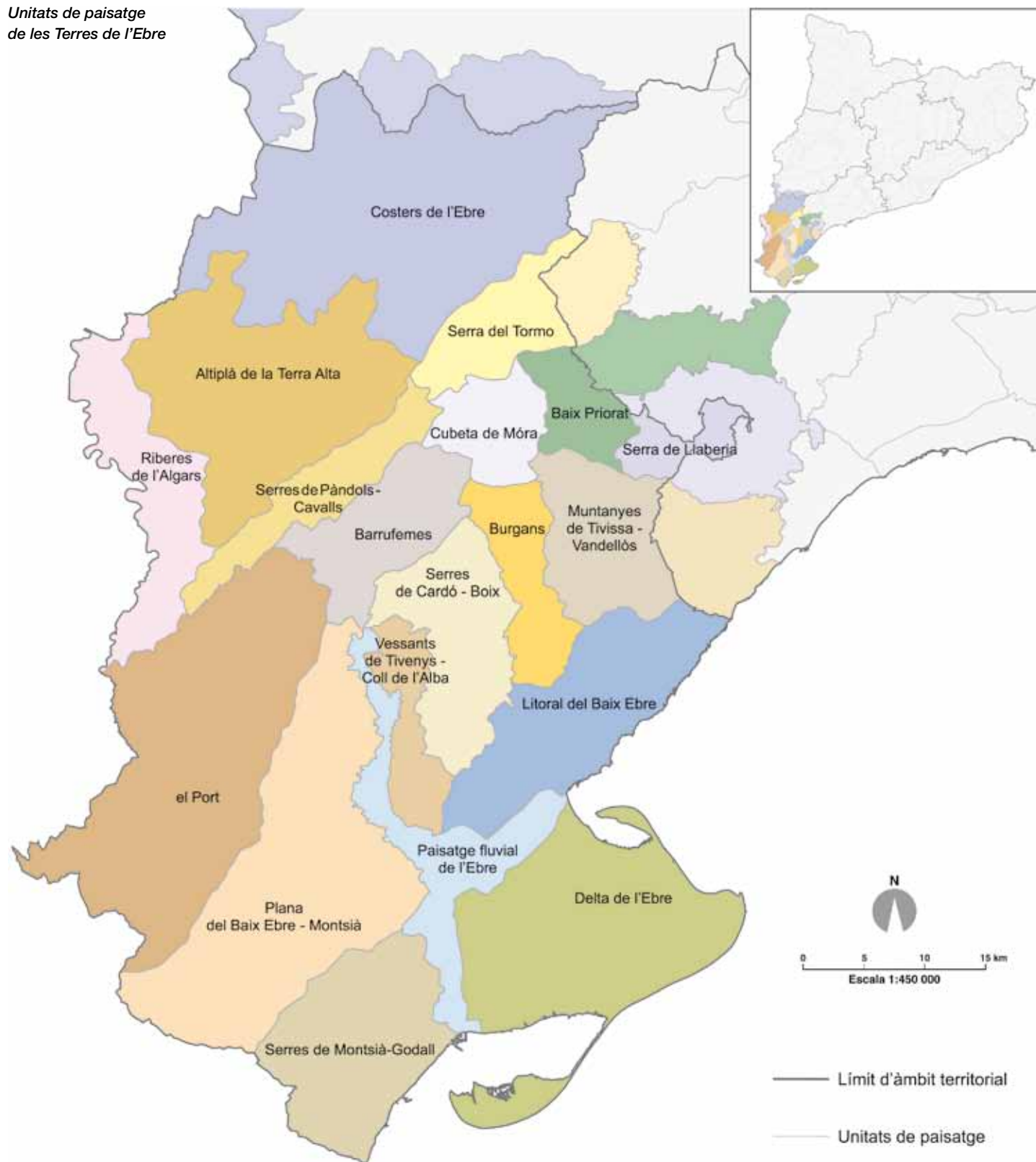
Unitats de paisatge, comarques i municipis de les Terres de l'Ebre

Els paisatges de Catalunya

Unitats de paisatge de les Terres de l'Ebre

satge, en el bloc 6, es descriuen els elements naturals i humans que constitueixen el paisatge, l'evolució històrica del paisatge, l'organització actual, l'expressió artística, la dinàmica actual, els valors paisatgístics, les principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge, una descripció de la possible evolució de la unitat, l'avaluació d'amenaques i oportunitats i els objectius de qualitat paisatgística.

Continuïtat de les unitats de paisatge entre àmbits territorials

Tal com estipula la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya (8/2005), els àmbits dels catàlegs de paisatge són els mateixos que els dels plans territorials parcials. Aquest fet planteja alguns problemes metodològics, especialment als límits entre els set àmbits en què s'ha dividit Catalunya. I és que en molts casos aquesta delimitació no segueix criteris paisatgístics.

Per al cas de les Terres de l'Ebre, hi ha cinc unitats que tenen continuïtat en els àmbits territorials veïns (Camp de Tarragona i Terres de Lleida). Aquestes cinc unitats són: costers de l'Ebre, que té continuïtat per les Terres de Lleida, i serra del Tormo, baix Priorat, serra de Llaberia, i muntanyes de Tivissa-Vandellòs, que tenen continuïtat cap a l'àmbit del Camp de Tarragona. Per tal de preservar la coherència de les unitats, es va optar per un tractament conjunt. És per això que l'equip redactor del catàleg va emprar de base el contingut de les fitxes de les unitats de paisatge dels respectius catàlegs acabats amb anterioritat, i les va complementar amb els elements del paisatge continguts en l'àmbit territorial de les Terres de l'Ebre.

Esquema de la continuïtat entre les unitats de paisatge dels catàlegs de paisatge de les Terres de l'Ebre, el Camp de Tarragona i les Terres de Lleida

3. Procés de participació i consulta pública i social³

És fonamental que tothom pugui reconèixer el seu propi paisatge i que la ciutadania i les administracions públiques participin conjuntament en les decisions que es refereixen a protegir-lo, gestionar-lo i ordenar-lo. És deure de l'Administració que puguin identificar i valorar el paisatge on viuen, entendre les dinàmiques que l'han transformat –i les que el transformen–, les oportunitats i potencialitats que ofereix, els riscos que pot tenir, i disposar de les vies oportunes per a poder decidir-ne el futur. Així ho reconeix el Conveni europeu del paisatge en l'article 5.c: "l'Administració ha d'establir procediments per a la participació del públic general, i els poders locals i regionals, i altres parts amb un interès en la definició i implementació de les polítiques de paisatges". Cal aprofitar la participació, a més, per a educar en els valors del paisatge.

El benestar ha de ser un concepte universal, i la vivència i percepció del paisatge hi poden contribuir. Determinades dimensions individuals i socials vinculades a l'ús i a la percepció del paisatge tenen uns efectes immediats i gens menyspreables en la possibilitat d'aconseguir benestar per part dels éssers humans. La seva major o menor qualitat de vida està estretament vinculada –de fet, cada cop més– a aquestes dimensions.

Cal recordar (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc) que el Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística, preveu en l'article 12 que un cop el catàleg de paisatge ha estat aprovat amb caràcter previ per la Generalitat, aquest ha de ser sotmès a un termini d'informació pública als ens locals i a les organitzacions econòmiques i socials concernides, mitjançant un anunci publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* i en un diari de difusió habitual en el territori objecte del catàleg de paisatge. Però més enllà d'aquest procés reglat que s'esdevé un cop l'elaboració dels catàlegs s'ha acabat, la participació i la consulta pública i social durant la confecció són rellevants atès que el caràcter del paisatge i els valors que li atribueixen són el resultat de les relacions d'identitat entre la societat i el territori. En aquest sentit, l'equip tècnic del Consorci de Serveis Agroambientals de les Comarques del Baix Ebre i Montsià (CODE), amb la col·laboració de l'Observatori del Paisatge, va dirigir un procés de participació i consulta pública i social per al Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre que tenia com a objectiu principal que els agents implicats i els ciutadans a tall individual que ho desitgessin expressessin la percepció que tenen del paisatge, debatessin les transformacions que hi tenen lloc i poguessin contribuir a definir objectius per a millorar-lo.

Els mecanismes de participació en el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre han estat transversals i, per tant, presents durant tot el procés d'elaboració. La participació de la societat en cada

³ Es pot disposar d'informació complementària sobre els processos de participació ciutadana dels Catàlegs de paisatge en el llibre *Paisatge i participació ciutadana* (Nogué, et al., 2010) elaborat per l'Observatori del Paisatge i també disponible en format digital al seu web www.catpaisatge.net.

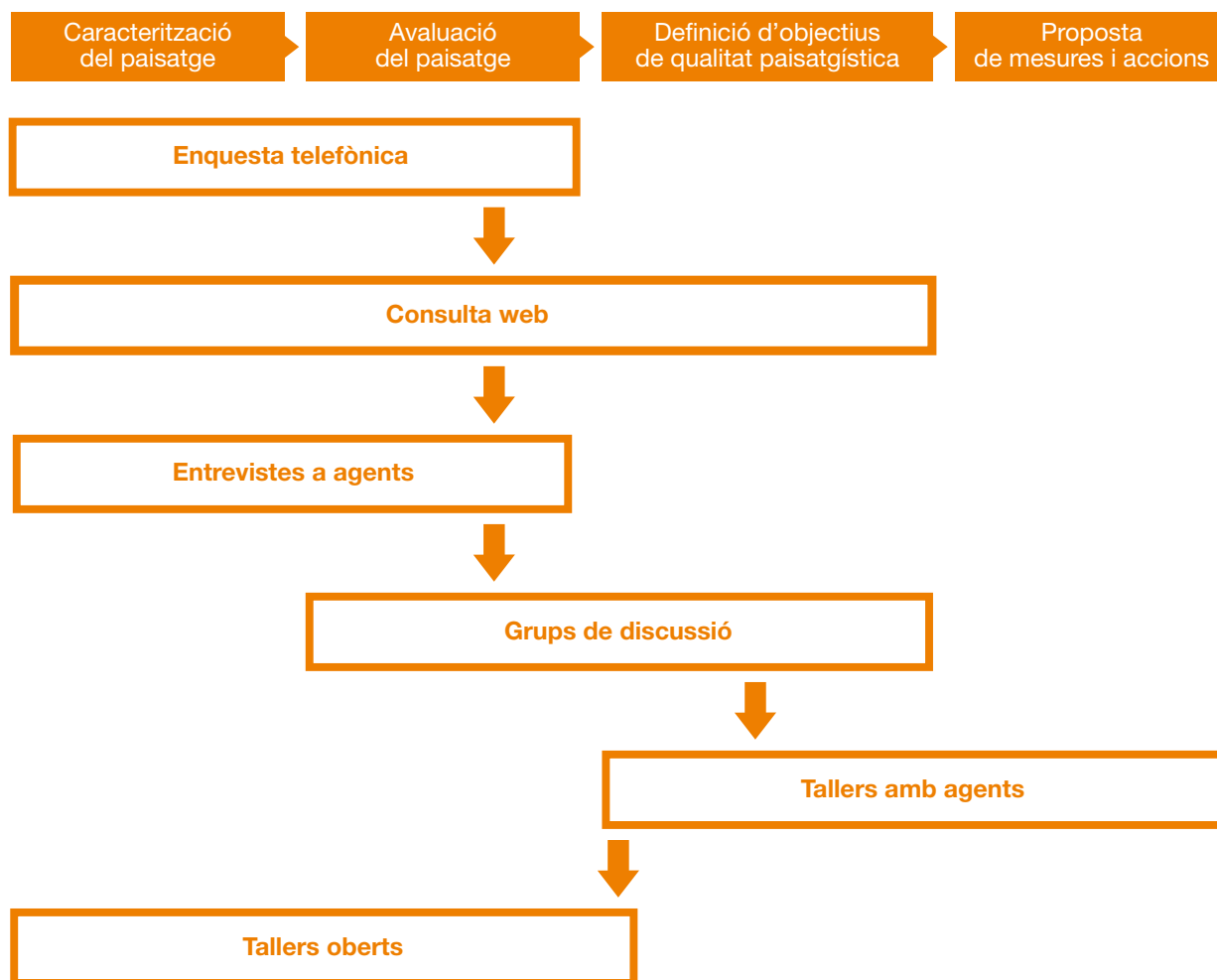
fase d'elaboració del catàleg de paisatge havia de donar resposta a diferents reptes. En la primera fase (identificació i caracterització), és fonamental que la població reconegui i s'identifiqui amb el seu paisatge. En aquesta fase del procés es copsen els valors que els ciutadans donen al seu paisatge i les dinàmiques i els processos que el transformen. En la segona fase (avaluació del paisatge), els agents són clau per a identificar les amenaces i les potencialitats paisatgístiques i per a avaluar en quin grau ho són. En la tercera fase (definició dels objectius de qualitat paisatgística), la participació pren un paper rellevant amb l'objectiu d'incorporar els principals agents en la presa de decisions públiques sobre el paisatge. En la quarta fase (establiment de mesures i propostes d'actuació), que representa la concreció en mesures de les preferències genèriques definides a la fase anterior, la participació dels agents és de nou un element clau.

Mecanismes de participació en el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre

El procés de participació i consulta pública i social del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre es va basar en l'aplicació de diversos mecanismes que es van anar adaptant i combinant en funció de la fase d'elaboració del catàleg que es volia tractar. En el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre es van emprar els mecanismes següents: enquesta telefònica, consulta web, entrevistes a agents, grups de discussió, tallers amb agents i tallers oberts.

Enquesta telefònica

Amb l'objectiu d'obtenir una primera aproximació a la percepció del paisatge per part de la ciutadania i el posicionament que té

respecte d'aquest tema, el catàleg va incorporar una enquesta telefònica realitzada a una mostra de 811 persones, majors de divuit anys, representativa de la realitat social del territori de les Terres de l'Ebre. La selecció de les persones a entrevistar va venir determinada tant per la proporcionalitat del nombre de població de les comarques i dels municipis de l'àmbit territorial de les Terres de l'Ebre, com per les quotes d'edat i sexe d'aquests territoris. A partir dels barems de proporcionalitat, la selecció concreta de les llars es va realitzar mitjançant tècniques aleatòries simples de la guia telefònica de cada municipi.

Aquest procés participatiu, que va durar dos mesos, es va iniciar un cop es disposava d'una diagnosi inicial i d'una primera proposta d'unitats de paisatge de les Terres de l'Ebre. El disseny del qüestionari es va pensar acuradament per tal que les preguntes tinguessin un marcat caràcter divulgatiu i l'enquesta durés entre deu i quinze minuts. El qüestionari es va estructurar en diversos blocs de preguntes a partir dels requeriments de les fases d'elaboració del catàleg.

Amb l'objectiu de motivar la participació dels consultats des de la transparència informativa, el formulari incorporava, en primer lloc, una breu explicació de la finalitat de l'estudi així com dels promotors. L'enquesta s'iniciava amb un seguit de preguntes encaminades a crear un bon ambient, relatives a temes poc conflictius i de fàcil resposta, però que van aportar informació d'interès per a les fases de caracterització i avaluació del paisatge. Les preguntes anaven dirigides a conèixer els valors que la població atorga als paisatges, tant els tangibles (històric, social) com els intangibles (estètic, simbòlic, identitari). Així, es va preguntar per l'ús del paisatge (tipologia d'activitats que s'hi realitzen i freqüència) i pels paisatges distintius de l'àmbit del catàleg.

Un cop plantejades les preguntes introductòries, l'enquesta abordava les qüestions més comprometedores relatives a les creences dels individus vers el paisatge (percepcions), als coneixements que en tenien (opinions) i a les accions que hi realitzaven (actituds). Concretament, algunes de les preguntes van anar encaminades a conèixer les percepcions sobre l'estat dels paisatges actuals i sobre els factors que a criteri dels enquestats havien provocat l'estat actual del paisatge. També es va preguntar per la possible evolució futura de cadascun dels paisatges plantejats i per les actuacions que serien oportunes per a millorar-los.

Les aportacions de l'enquesta telefònica varen ser útils sobretot per a les fases de caracterització i avaluació del paisatge, però també van aportar informació d'interès per a la definició d'objectius de qualitat paisatgística i criteris i accions del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre. La informació va resultar profitosa per a complementar la diagnosi feta per l'equip redactor del catàleg i per a dissenyar els següents processos participatius.

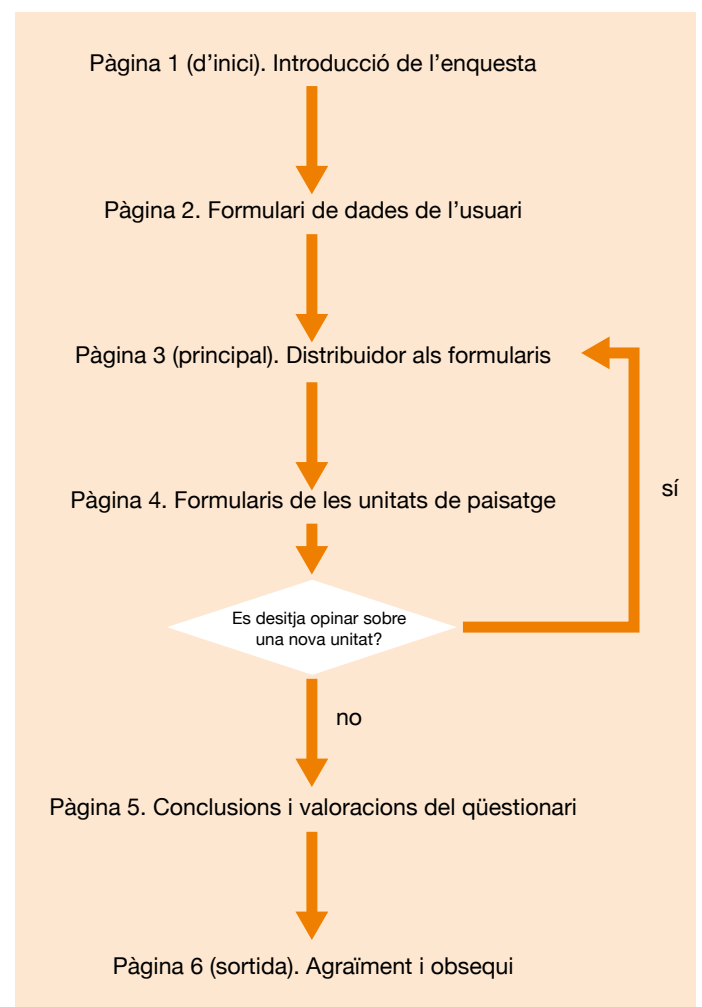
Consulta web

Aquest mecanisme va consistir en una consulta per mitjà del web de l'Observatori del Paisatge (www.catpaisatge.net) adreçada a la ciutadania en general per a copsar la percepció que tenia sobre el paisatge, identificar valors i contrastar alguns resultats obtinguts

pels equips redactors dels catàlegs. El lema de la consulta va ser "Opina. El paisatge t'escolta", i va romandre activa durant el període comprès entre el 15 de juny i l'1 d'octubre de 2007 i es van rebre 376 aportacions.

La consulta per mitjà del web es va plantejar com un instrument obert a la participació de qualsevol persona interessada en el paisatge, sense una selecció prèvia dels participants, a diferència de la resta dels instruments participatius del catàleg, excepte dels tallers oberts. La resposta era a títol individual i de forma anònima per a incentivar la participació i l'expressió lliure de les opinions.

La consulta es va posar en funcionament una vegada els equips redactors van haver acabat de definir la proposta d'unitats de paisatge i havien iniciat les fases d'avaluació del paisatge i de definició d'objectius de qualitat paisatgística. La raó per esperar a aquest grau de desenvolupament del catàleg rau en el fet que la consulta s'estructurava en unitats de paisatge, i que si el catàleg estava en una fase avançada d'elaboració el qüestionari podia aprofundir més en determinats conceptes.

Esquema de la consulta a través del web

El formulari incorporava una breu descripció de cada unitat sense valoracions per a no condicionar la resposta dels participants, i posteriorment es plantejava una sèrie de preguntes específiques de la unitat de paisatge en concret i un apartat de comentaris i opinions. La consulta es dividia en diverses pàgines, i una pàgina donava pas a l'altra de manera successiva. Un cop omplert el formulari, es podia accedir a un de nou corresponent a una altra unitat de paisatge o bé sortir de la consulta. En aquest darrer cas l'usuari era adreçat a la pàgina de valoracions i a la sortida de la consulta. Com a incentiu a la participació, es va obsequiar els participants amb una sèrie de fotografies de paisatges de les Terres de l'Ebre per a ser instal·lades com a estalvi de pantalla de l'ordinador.

El qüestionari de cada unitat de paisatge estava estructurat en tres apartats. En el primer apartat, anomenat "Coneixeu aquest

paisatge?", es va demanar l'opinió als participants sobre el nom proposat per a cada unitat i, en cas de no estar-hi d'acord, quin nom alternatiu seria el més adequat. També es va voler obtenir informació sobre la identificació i pertinença a un paisatge i el sentiment de lloc. Concretament, es va preguntar si el participant vivia o treballava a la unitat, i el motiu de l'interès per aquell determinat paisatge. El segon apartat, anomenat "Poseu nota al paisatge!", va permetre conèixer com es valorava el paisatge per part de l'usuari, per mitjà de preguntes sobre l'estat de conservació i sobre els elements més característics de cada paisatge i, per altra banda, a partir de sis parelles d'adjectius oposats (bonic/lleig, segur/insecur, ordenat/caòtic, etc.), corresponents a valors intangibles del paisatge, es demanava a l'usuari que es posicionés en l'interval entre tots dos.

En el tercer apartat, anomenat "Hi esteu d'acord?", es presentaven tres afirmacions relacionades amb qualsevol fase d'elaboració del catàleg de paisatge: valoració, definició dels objectius, etc., i es demanava que es posicionessin a favor o en contra de les afirmacions i que ho argumentessin.

De les dinou unitats que configuren el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre, la més consultada fou la del delta de l'Ebre, amb seixanta-nou consultes (18,3% del total de consultes), seguida de la del Port, amb quaranta consultes (10,6%) i de la del paisatge fluvial de l'Ebre, amb trenta-vuit consultes (10,1%). Per altra banda, el major grau de participació es donà entre la població de vint a quaranta-cinc anys, que significa el 69% del total de participants i gairebé dues terceres parts de les aportacions vingueren d'usuaris que havien nascut i/o vivien dins l'àmbit de les Terres de l'Ebre.

Entrevistes a agents

El Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre va incorporar entrevistes aprofundides amb vint-i-dos agents de paisatge per tal de conèixer l'opinió que tenien sobre les problemàtiques, els valors, les característiques i els reptes del paisatge. Els agents es van seleccionar seguint criteris de representativitat territorial i sectorial, d'estats d'opinió i d'interessos. Així, es va procurar entrevistar representants dels diversos sectors econòmics, d'entitats conservacionistes, d'agents de desenvolupament local, d'usuaris i de coneixedors del territori.

L'entrevista responia al model d'una conversa fluida, relaxada i de caràcter obert. Per a assegurar que es tractaven tots els punts rellevants es va dissenyar un guió senzill amb els diversos aspectes a tractar. De tota manera, el caràcter flexible de l'instrument va afavorir que les entrevistes no fossin idèntiques i que no es preguntés exactament el mateix a tots els agents, sinó que el contingut (i de vegades el registre) s'adaptés en funció dels agents.

Grups de discussió

Els grups de discussió van consistir en reunions d'agents de paisatge que van interaccionar i inferir entre ells per a la producció d'un discurs de grup qualitativament diferent a la suma dels discursos individuals. És un mecanisme que es troba a mig camí de les entrevistes aprofundides als agents del paisatge i els tallers amb agents.

Poseu nota al paisatge!

En quin estat creieu que es troba el paisatge d'aquesta unitat?

Molt mal estat Mal estat Estat regular Bon estat Molt bon estat

Considereu que aquest paisatge és...

bonic lleig

únic comú

segur insegur

salvatge domèstic

ordenat caòtic

remot accessible

Suggeriu un altre adjectiu per a aquest paisatge:

Què destacaríeu del paisatge d'aquesta unitat? (màxim 3 opcions)

 La fauna salvatge

 Els espais naturals

 Els arrossars

 Les pantones

 Els sistemes hidràulics

Altres: _____

Fragment de la consulta web del paisatge del delta de l'Ebre

Els grups de discussió van aplegar agents del paisatge de les Terres de l'Ebre, representatius dels principals discursos i posicionaments existents amb relació al paisatge. Per a garantir un bon nivell de diàleg i discussió es van establir grups d'un mínim de sis persones i un màxim de deu. En total van participar trenta-tres agents repartits en sis grups de discussió: entitats relacionades amb la natura, grup de pensadors, artistes, periodistes i escriptors, administracions públiques, grup de persones relacionades amb el sector turístic i urbanístic i grup de persones vinculades al sector primari (especialment a l'agricultura de regadiu).

El mecanisme, d'uns dos mesos de durada, es va iniciar quan la fase de caracterització del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre estava pràcticament tancada i es disposava, per tant, d'una proposta avançada d'unitats de paisatge i de la diagnosi del paisatge de l'àmbit. En la selecció dels participants es va prioritzar la composició homogènia de cada un dels grups, i l'heterogeneïtat discursiva es va cercar en el conjunt dels grups, però no en el si d'un mateix grup de discussió. Els grups de discussió havien de donar resposta als diferents àmbits d'incidència, àmbits territorials i discursos existents en el paisatge. Els debats, que van tenir una durada d'entre 90 i 180 minuts, van ser de caràcter obert, autoregulats quant als torns d'intervenció, i amb molt poques interrupcions per part de la persona dinamitzadora.

Tallers amb agents

El mecanisme va consistir en quatre reunions de debat, una per a cada comarca de les Terres de l'Ebre, amb una selecció de repre-

sentants d'institucions, entitats públiques i privades, sectors econòmics i socials o experts en la matèria, per a definir i prioritzar objectius de qualitat paisatgística i proposar criteris i accions a partir dels treballs previs de l'equip redactor del catàleg. A diferència de les entrevistes en profunditat i dels grups de discussió, els tallers buscaven incitar el debat entre diversos agents del paisatge amb visions totalment diferents sobre un mateix tema. Els tallers anaven dirigits a representants d'ens públics (com els ajuntaments, els consells comarcals, les diputacions), col·legis professionals, entitats ecologistes, sindicats agraris, centres de recerca, empreses, estudis universitaris relacionats amb el paisatge, així com experts i persones coneixedores del paisatge. Hi van participar quarantacinc agents i es va procurar que la mostra fos al màxim de representativa i diversa possible dels agents del paisatge i d'experts i coneixedors del territori.

Tallers oberts

Aquest mecanisme va consistir en sessions obertes a totes les persones interessades en el catàleg de paisatge, on s'explicava què era el catàleg i en quina fase d'elaboració es trobava, i on es recollien les opinions dels assistents. Hi van participar persones interessades a debatre i aprofundir sobre diverses temàtiques relacionades amb els paisatges del seu àmbit territorial. Els tallers es van plantejar com un instrument obert a la participació de qualsevol persona o entitat interessada en el paisatge. Així, van anar dirigits tant a persones a títol individual com a agents de paisatge. En conjunt hi van participar vint-i-una persones distribuïdes en dues sessions.